
***Русия – накъде след обявеното
изтегляне от Сирия?***

Георги Цветков

март 2016 г.

Георги Цветков, *Русия – накъде след обявеното изтегляне от Сирия?*

Резюме: Докладът анализира възможните следващи стъпки на Кремъл в използването на военни и хибридни инструменти след обявеното изтегляне от Сирия. Авторът очертава пет основни опции: (1) връщане в Сирия; (2) Украйна, с опит да си осигури сухопътна връзка с Кримския полуостров; (3) Балтийските страни, където Латвия и Естония са най-уязвими от влиянието на Русия; (4) "бивши приятели" от ОДКБ и Евразийския съюз като Беларус и Казахстан; и (5) Турция, чрез потенциалното ѝ обвързване в разпален отново конфликт в Нагорни Карабах.

Georgi Tzvetkov, *The Declared Withdrawal from Syria and Russia's Next Steps*

Abstract: This report explores Kremlin's next steps in using after after the declared withdrawal from Syria. The author outlines the following main options: (1) return to Syria; (2) Ukraine, in an attempt to provide a land corridor to Crimea; (3) the Baltic States, where Latvia and Estonia are most vulnerable to Russian influence; (4) "former friends" as Belarus and Kazakhstan; and (5) Turkey, through its potential involvement on the side of Azerbaijan in a renewed conflict in Nagorno-Karabakh.

Keywords: Baltics, Crimea, CSTO, Eurasian Union, Nagorno-Karabakh, Russia, Syria

Текстът е лицензиран под [Creative Commons Признание-Некомерсиално-Без производни 2.5 България License](https://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/2.5/bg/)

Редактори: проф. Тодор Тагарев, доц. Велизар Шаламанов,
доц. Венелин Георгиев, посл. Валери Рачев

Обявеното изтегляне на руските войски от Сирия отново привлече вниманието на световното обществено мнение върху поведението на Руския президент. Коментатори и анализатори обсъждат причините за руското решение и непредвидимостта на г-н Путин, отново наричан от някои гениален и непредсказуем. Но това съсредоточаване върху съдбата на Сирия е може би основната цел на изненадващия руския ход – отклоняване на вниманието преди подготовката и осъществяването на следващия. Той, както и всички предишни, ще бъде част от не толкова непроницаемата руска стратегия – да вбие клин между западните държави и да постави под съмнение смисъла от съществуването на ЕС и НАТО. Русия отстъпва на Запада категорично във всяко едно отношение – военно, икономическо, технологично и т.н. Тя има само едно предимство – Западът действа с консенсус, изискващ единство, а Русия – по волята на малка група, начело с г-н Путин. Времето за вземане на решение и реакция е най-голямата слабост на Запада и от там – основен елемент в стратегията на г-н Путин.

Обяснението за „изпълнената мисия“ в Сирия е същото с бели конци. Русия постигна известен пропаганден успех, доколкото даде опора на „своите хора“ в ЕС. За тях руската акция послужи като храна за възвеличаване на съмнителната руска военна мощ и преклонение пред „стратегическия гений“ на г-н Путин.

По-важният успех обаче беше наливането на масло в огъня на конфликта и засилването на миграционния натиск към Турция и Европа и опита за вбиване на клин между ЕС и Турция. Ако режима на г-н Ердоган преди беше „несимпатичен“ на европейците, сега вече е все по-малко приемлив. Парадоксът е, че държавата, която има огромна заслуга за съдържане на бежанския поток, сега е обект на огромно недоверие и все по-малка подкрепа от страна на европейските граждани, именно поради имигрантския натиск. Подобно отношение към Гърция, Сърбия, Македония или Италия например липсва, независимо от факта, че те съвсем умишлено пропускаха големи маси имигранти към сърцето на Европа. Това, което прави отношението към тези държави различно е не само антипатията към режима на г-н Ердоган, но и услужливата пропаганда на „приятелите на Русия“ в Европа.

Но въпреки огромния натиск за разбиване на европейското единство и търсенето на „национални“ решения с бежанския поток, лидерите на ЕС не се подадоха на паника. Решението ще бъде общеевропейско и ще включва засилване на помощта към граничните държави.

Истинският въпрос сега е не защо е обявено изтегляне от Сирия, а

накъде ще бъде насочен следващия руски удар

и как Западът ще подготви своята реакция? Не можем да се заблуждаваме, че г-н Путин внезапно е поел курс към разбирателство със Запада. Макар да не е успех, операцията в Сирия не е и поражение за Русия, следователно не можем да разчитаме и на „отрезвяване“ на нейните водачи. Икономическата изолация на Русия и значителния спад на приходите от традиционни източници със сигурност е тежък удар, който няма с какво да бъде заместен. Но Русия е демонстрирала, че начина на живот на гражданите ѝ не е сред водещите съображения при определяне на държавната политика. Напротив, натискът изнервя ръководството на Русия и го кара да търси решения не в сътрудничество със Запада, а в нова авантюра. Нейните цели ще са същите както досега – да се удари по единството на западните държави и по-специално – целостта на ЕС и трансатлантическите отношения. От страна на г-н Путин залогът е достатъчно висок. Без външнополитически „успехи“, с които да подхранва вътрешната си подкрепа, той няма как твърде дълго да обяснява влошаващото се икономическо положение в страната, от което много богати и влиятелни хора губят. На карта е поставено не само запазването на режима, но и физическото оцеляване на г-н Путин.

Какви са възможните цели на една нова руска авантюра?

Атакуващата страна винаги има предимството да притежава инициативата и да избира къде да нанесе своя удар. В това отношение, трябва да се признае, Русия си създаде достатъчно опции. Границата между НАТО и Русия предоставя множество възможности – от активни, през упорито поддържани „замразени“ конфликти и държави с руски малцинства и/или авторитарно управление.

Сирия. Веднага след обявеното изтегляне на руските войски се появиха мнения, че то е само фиктивно. Русия от своя страна декларира, че е готова веднага да поднови активната си намеса в конфликта. Но Русия няма капацитета да реши с военни средства конфликта в Сирия. Завръщане с по-големи сили няма да промени този факт, а само ще доведе до затъване в един периферен конфликт. Възможното разделяне на страната и стабилизиране на режима на г-н Асад на юг е максималния възможен резултат. От друга страна фактът, че Русия активно участва в поддържането на фокуса на общественото внимание върху Сирия, говори по-скоро за това, че мисията е наистина приключена.

Украйна. Украйна е логична цел. Причините са както политически, така и военни. Украйна се стабилизира и задълбочава сътрудничеството си с ЕС и НАТО, а украинските въоръжени сили изграждат своя капацитет със западна помощ. При тези условия с всеки ден Украйна става по-силна, а самопровъзгласилите се „народни републики“ в Донбас губят почва под краката си. Те са предимно разменна монета в ръцете на Русия и с всеки изминал ден губят от цената си.

Основният проблем на Русия в Украйна е Крим. Кримската авантюра се превръща в дългосрочен капан без установяването на надеждна комуникация с полуострова. Независимо от гръмките проекти за построяване на мост или организиране на добре действаща фериботна комуникация през Керченския проток, такива не могат да бъдат реализирани в обозримо бъдеще. А Русия няма толкова време. От самото начало на конфликта едно от сериозните опасения на Украйна и Запада е открита и мащабна намеса на Русия за поглъщане на територията до Днепър, или поне достигане на неговото устие, с цел установяване на т.нар. „сухопътен мост“ до Крим. Такава акция би била огромно политическо предизвикателство за Запада – дали, кога и как да окаже помощ на Украйна?

Но именно поради очевидността на такъв ход, той е малко вероятен. НАТО е впрегнало значителен ресурс в непрекъснато следене на придвижването на руските войски и подготовката на такава операция няма как да остане скрита. Освен това, украинските сили не са за подценяване. Те ще окажат значителна съпротива и в крайна сметка Русия ще трябва да задели сериозен ресурс с перспективата да затъне в продължителна операция. И най-важното – руска офанзива не само няма да раздели западното обществено мнение, а ще затвърди подкрепата за Украйна.

Балтийските държави. Северният фланг на НАТО и ЕС многократно бе посочван като възможна следваща цел на Русия. Всички държави от региона – Литва, Латвия, Естония, Финландия и Швеция бяха провокирани по един или друг начин. Като най-уязвими се посочваха Латвия и Естония, където беше възможно провокиране на сблъсъци от страна на организации на руското малцинство и навлизането на необозначени въоръжени сили прикрити като „местни милиции“. Такъв ход на Русия би бил директно предизвикателство към НАТО, поставяйки под въпрос валидността на чл. 5 от Вашингтонския договор. Но времето за такава акция изглежда е пропуснато. Всички държави от региона имат ясно разбиране за такъв сценарий и усилват въоръжените си сили. НАТО от своя страна рязко и видимо засили военното си присъствие в региона и даде недвусмислени гаранции на Швеция и Финландия, макар да не са членове на пакта. Фактът, че балтийските държави са възприемани като интегрална част от Европа и евентуална руска операция би могла да причини жертви сред съюзните сили, ще доведе до практически автоматична военна реакция на НАТО и ЕС.

„Бившите приятели“. На гребена на вълната на антиамериканските и антизападни настроения в света през първото десетилетие на XXI век и претендираща да предоставя „алтернатива“ на основата на икономическия си възход, Русия активно лансира идеята за два проекта на международни организации, на които тя трябваше да стане естествен лидер – ОДКБ и ЕврАзЭС („еквиваленти“ съответно на НАТО и ЕС). Тогава г-н Путин виждаше себе си и като едни от лидерите или дори лидер на ШОС и БРИКС. Всички тези проекти към днешния ден са част от историята. Авторитарните лидери от постсъветското пространство реагираха на променения тон на руската политика след 2010 г. по начин, който вероятно е изненадал руското ръководство. Те усетиха руските действия като заплаха за своята независимост и започнаха да се дистанцират от Москва. Тази тенденция се задълбочи след началото на конфликта с Украйна. Амбициозните лидери от бившето съветско пространство се чувстват неудобно в сянката на Москва и доколкото им е останала някаква лоялност, то тя се дължи на два основни фактора – зависимост от Русия и нежелание за възприемане на „западния път“. Особено показателни в това отношение са режимите в Беларус и Казахстан. В първия случай огромната зависимост от Русия, съчетана с близостта на Европа, предизвика сериозни опасения за стабилността на режима и независимостта на страната. Във втория става въпрос по-скоро за възможност за възползване от затрудненото положение на Русия, съчетано с усещане за собствената значимост.

Загубата на тази непосредствена сфера на влияние, която освен това се възприема за „естествена“, със сигурност притеснява руския елит. Тя би подкопала претенциите за завръщане на световната сцена и установяването на признати „сфери на влияние“. Предвид многонационалния характер на Руската федерация, няма гаранции, че тези процеси няма да се разпрострат и сред нейните азиатски и мюсюлмански региони.

При това положение акция на Русия, насочена срещу някой от нейните бивши сателити, по-специално Беларус или Казахстан, не трябва да се изключва като вариант. Тя би била мотивирана от стремежа за утвърждаване на непосредствената „сфера на влияние“ чрез сплашване на останалите „бивши републики“, които не се стремят към присъединяване към западното политическо пространство. Трябва да се подчертае, че подобна операция не би носила характера на проведената в Украйна – за откъсване на отделни части от територията, а би следвала модела от съветските интервенции в Чехословакия и Афганистан – за установяване на контрол върху централното управление на страната и поставяне на лоялен политически режим.

Подобна операция би поставила ЕС и САЩ в затруднено политическо положение, тъй като правителствата на западните държави ще трябва (ако самите те имат волята) да убеждават своите граждани в необходимостта от оказване на подкрепа за авторитарни режими. В такива условия тази помощ би могла да бъде основно дипломатическа и в краен случай – прикрита военна. Така за втори път след 2008 г. (Руско-Грузинската война) непосредствените тежки последствия от руската враждебност ще бъдат противопоставени на условните предимства на западното приятелство.

Рискът за Русия се изразява в затъване в конфликт с ниска интензивност и отблъскване, вместо подчиняване на авторитарните режими по периферията си. В Казахстан те ще се изправят пред по-сериозен военен противник и население с безспорна чужда национална идентичност. Освен това там в по-малка степен биха постигнали целта си да разбият единството на ЕС и НАТО. Малко от членовете на двата съюза биха пледирали за активна намеса. В Беларус е много по-вероятно системата за национална сигурност да се разпадне и руските войски да не срещнат решителен отпор от населението. От друга страна обаче Беларус е на границата на Европа. Пропагандният ефект от подобна акция би могъл да бетонира европейското единство срещу режима на г-н Путин.

Може да бъде посочен още един вариант,

който се състои в няколко хода, носи висок риск, но позволява постигане на основната цел на г-н Путин – разбиване на НАТО и ЕС. Отново трябва да се подчертае, че НАТО има неоспоримо военно превъзходство над Русия. При конвенционална война дори ЕС има по-

голям конвенционален капацитет. Но трябва да бъде припомнена главната цел на войната според фон Клаузевиц – волята на противника. А волята е именно едно от слабите звена на Запада.

Турция. В случая Турция трябва да се възприема като критична точка, а не като крайна цел на операцията. Крайната цел ще бъде разбиването на единството на НАТО и ЕС и по-специално – волята на европейските лидери. Турската територия няма нужда да бъде завладявана, а турската армия – да бъде унищожена или победена.

Настоящата статия няма за цел да анализира поведението на Турция. Необходимо е само да бъдат маркирани няколко факта. Турция е важен съюзник на Европа и член на НАТО. Всяко нападение срещу Турция трябва по силата на чл.5 от Вашингтонския договор да се възприеме като нападение срещу всички останали членове на НАТО. Но Турция е приемана нееднозначно от европейските граждани и политици. Тя е по-скоро необходим съюзник, отколкото приятел. Действията на режима на г-н Ердоган са непопулярни в Европа, както поради вътрешната му „консолидация“, така и поради спорната му намеса в конфликтите в Близкия Изток и позицията му по имигрантския въпрос. В същото време стабилността на Турция е ключов фактор за контролирането на този поток. Какво би представлявала обхваната от хаос Турция, която не само, че не може да задържа на своя територия милиони мигранти, а добави към потока и значително количество турци?

Турското общество и турската държава са в не по-лесна позиция от тези в европейските държави. Тази 70 милионна страна, наследник на империя, е поставена пред редица съдбоносни предизвикателства. Налице е криза на идентичността, породена от сблъсък на противоположни тенденции. При това в условията на срамежливия в миналото и на практика категоричен днес отказ от разглеждане на възможността за приемане в Европа. Криза по отношение на бъдещия характер на политическия режим. Общество, което може да е разделено по отношение на мястото на кюрдите и политиката на Турция в Близкия Изток, но със сигурност не може да остане „обективно“ спрямо провокациите на Русия или терористичните атентати – независимо дали са на „ислямистки“ и кюрдски групировки или организирани от чужди държави.

Последните два параграфа идват да отбележат, че за разлика от установената в Европа представа, Турция не е монолитна държава, управлявана единствено от волята на г-н Ердоган, а е принудена да се справя с множество дълбоки кризи в условията на натиск върху обществото и политическия елит, при липса на категорична международна подкрепа.

Пряко руско военно нападение срещу Турция би било директно и недвусмислено предизвикателство към НАТО. Освен това, като се изключи предимството на ядрения потенциал, Турция ще бъде сериозен противник. Но, както бе подчертано, такова не е необходимо. За целта може да се използва един от неактивирани до момента „замразени конфликти“ на територията на бившия СССР – този между Армения и Азербайджан за Нагорни Карабах. По стечение на обстоятелствата, Армения е една от малкото държави, които могат да попаднат в ролята на „проху“ на Русия. Тя е изолирана между Турция, Азербайджан и Грузия, с които има тежки исторически противоречия, и възприема Русия като единствен свой покровител. Въпреки желанието за сближаване с ЕС, Западът не е стъпил в региона толкова стабилно, че да може да ѝ окаже подкрепа или да предложи посредничество за разрешаване на конфликтите, което да се ползва с достатъчно тежест. А властите в Нагорни Карабах не са напълно подчинени на Армения и се намират в още по-силна зависимост от Русия.

Азербайджан споделя всички основни, посочени по-горе характеристики на Беларус и Казахстан. Но освен това през годините установи и силни връзки с Турция на основа на пантюркската идентичност и търсенето на пътища за излизане от орбитата на Москва. Страната притежава и важно стратегическо положение – както военно-политическо (по отношение на Адриатическо-Каспийския регион, Русия, Иран, Средна Азия), така и във връзка с диверсификацията на доставките на природен газ за Европа.

Ако Русия провокира конфликт с участието на Нагорни Карабах, тя ще използва повода да предприеме военна акция в Азербайджан, на основа на подобна на тези с Абхазия и Южна Осетия. Турция ще бъде изправена пред избора да наблюдава безучастно разгрома на свой съюзник или да се намеси. Отказът от реакция ще бъде тежък удар върху нейния авторитет. Военна намеса ще доведе до директен сблъсък с Русия – явен или „хибриден“, с участието на немаркирани военни сили. Руски удар (потенциално ядрен) върху военни обекти на турска територия ще постави Европа и САЩ пред дилема – да активират чл.5 от Вашингтонския договор при спорни обстоятелства, в подкрепа на страна със спорен режим, или да откажат да се намесят активно. В първия случай осигуряването на обществена подкрепа ще се сблъска с вълна от гласовито негодувание. Във втория – гаранциите предоставяни от НАТО ще бъдат поставени под сериозно съмнение, а пактът може да загуби стратегически (като капацитет и геополитическо значение) съюзник. Вземането на решение, което със сигурност ще постави волята на европейските и северноамериканските лидери и бъдещето на Европа и Северна Америка на изпитание.